

ВІДГУК
офіційного опонента
ІВАНОВОЇ НАТАЛІЇ ВОЛОДИМИРІВНИ

на кандидатську дисертацію

Сайфудінової Олени Валеріївни

«Професійна мобільність молоді в умовах формування гнучкого суспільства в Україні : соціально-філософський аналіз», представленої на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук

за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Процеси глобалізації, взаємодія та взаємопроникнення культур, підвищення ролі інформаційних технологій у повсякденній практиці молодих людей призвели до суттєвих змін у способах набуття їх професійної мобільності, можливостях соціальної активності, самоідентифікації та самовираження. Молодь, як відкрита соціальна та соціокультурна система, органічно включена в різноманітні взаємодії і взаємозв'язки, що існують в суспільних відносинах, являється при цьому як об'єктом, так і суб'єктом соціального процесу. Адже, створюючи життя, молодь є об'єктом впливу оточуючих соціальних умов та інституцій, а у міру дорослішання і переходу до самостійного життя, чинить на суспільство істотний вплив, перетворюючись на суб'єкт суспільних відносин.

Розуміння правил і стратегій взаємодії з постійно мінливим навколишнім світом стає для молоді, яка перебуває в процесі професійної соціалізації, досить важливим. Дослідження стану української молоді у процесі професійного вибору, професійної мобільності, спілкування із соціальним та професійним довкіллям формує об'єктивну та неупереджену оцінку причин і наслідків, що надають сучасному суспільству особливих характеристик, які визначають нові напрями для його наукового вивчення в динамічному й еволюційному вимірах. В даному контексті питання актуальності дисертаційного дослідження є беззаперечним, адже воно розкриває ті зрушення, які переживає молодь на сучасному етапі свого соціального розвитку, оскільки вони торкаються життя

кожного індивіда, змінюючи соціальну структуру суспільства, формують нові способи професійної поведінки.

Грунтовно і послідовно дисертантка досліджує новітні тенденції розвитку професійної мобільності молоді в умовах постійних змін суспільного середовища, характеризуючи професійну соціалізацію сучасної молоді, зумовлену самоідентифікацією, професійним вибором та соціальною активністю. У роботі зроблено акцент на особливості професійної самоідентифікації, формування професійного вибору, професійної мобільності молоді, ставлення до праці та освіти, що, в свою чергу, є основою для визначення ролі молодіжної субкультури в сучасному українському суспільстві.

Авторка зазначає, що молодь, як інноваційна соціальна група, формує нове специфічне ставлення до професійної діяльності, відповідно до якого всі економічні та соціокультурні чинники знаходять відображення у явищі професійної мобільності, що є однією з причин для існування «гнучкого» суспільства, принципами якого є непередбачуваність, постійність змін, короткостроковість будь-яких соціокультурних ініціатив, прискорення інформаційних і технологічних процесів. Суспільство ризику та постійних змін потрактовано Оленою Валеріївною як результат науково-технічного прогресу й адаптації соціального життя до темпу і якості цих змін.

В дисертації доведено, що сучасне осмислення проблематики трансформації молодіжної поведінки у професійній сфері вимагає постійної системної філософської рефлексії та аналізу можливих перспектив розвитку соціальної структури суспільства, яка стає як результатом цих трансформацій, так і полем ініційованих змін у поведінці молоді при побудові своєї професійної кар'єри. Завдяки осмисленому і продуманому використанню наукового інструментарію методології дослідження, Сайфудінова О. В. розглядає професійну мобільність молоді як важливий фактор формування особливо гнучкої форми суспільства в Україні, що підтверджує трансформації частини соціальних груп у розвитку,

діалектичної взаємодії та спрямованості до подальшої еволюції у контексті соціально-філософського розгляду.

Всі розділи дисертації логічно взаємообумовлені та слугують розкриттю наукової мети дослідження. Використаний категоріальний апарат допомагає поєднати розділи дисертації в цілісну структуру, підпорядковану виконанню поставлених наукових завдань. Внаслідок чого можна стверджувати, що основні результати дисертаційного дослідження Олени Валеріївни, сформульовані висновки і рекомендації є в достатній мірі обґрунтованими, об'єктивними і достовірними.

Суттєвим є той факт, що саме через ціннісні орієнтації дисертантка розкриває глибину розуміння складного процесу соціальної адаптації молодих людей і його особливостей. Сформована ціннісна свідомість молоді виступає як чинник, що відображає на когнітивному рівні специфіку соціальної адаптації як процесу, що впливає на характер соціальної структури. Розкрито механізм адаптаційного процесу, який використовує ціннісні орієнтації як найважливішу змінну в оцінці соціально-психологічного механізму соціалізації молоді.

Одним із визначальних моментів в роботі Сайфудінової О. В. є, на наш погляд, аналіз професійної мобільності молодіжної субкультури сучасного українського суспільства. В контексті соціально-філософського аналізу охарактеризовано професійну мобільність молоді як тенденцію до постійних змін, які призводять до подальшої еволюції суспільства – воно стає все більш і більш хитким та хаотичним, непередбачуваним у своїх проявах і варіаціях розвитку. Разом з тим, вважає дисертантка, гнучке суспільство, розвиваючись шляхом спроб і помилок, генерує суперечності та ризики, і характерні для нього непередбачуваність, несподіваність і неспрямованість з постійною короткостроковістю та безперервністю значно обмежують, знецінюють і виснажують ресурси особистості, внаслідок чого індивіди змушені адаптовуватись і підлаштовуватись до змін. Вважаю, що розкриття в роботі екзистенційної домінанти у професійній самоідентифікації, інтеріоризації

особистісного вибору молоді дозволило б децю розширити соціокультурні аспекти дослідження.

Позитивним є те, що особливу увагу приділено в дослідженні статусу, впливу і ролі сім'ї, яка формує інтелектуальне і соціальне середовище, повноту термінології, практик, цінностей, норм професій, у яких існують батьки. У такий спосіб вони одержують ранню професійну орієнтацію, набираючись первинного досвіду, який у подальшому допомагає робити кар'єру швидше, ніж їх однолітки. Дисертантка доводить, що саме успадкування сімейного професійного статусу і дозволяє молодим людям пройти через обидва ступеня рівня соціалізації – адаптацію в межах сім'ї та інтеріоризацію в самостійній професійній діяльності. А в подальшому, за межами молодіжної вікової категорії, вийти за «поріг соціалізації», коли індивід завдяки рівню професійної культури і знань, умінь, досвіду може продовжувати свій розвиток за межами соціального середовища, випереджаючи його і змушуючи тягнутися за собою. Сайфудінова О. В. вважає, що сучасна професійна соціалізація поступово відходить від традиційної сімейної та освітньої системи в бік соціальних мереж, найближчого оточення і засобів масової інформації, втілюючи їх масштабною інноваційністю та гнучкістю. Разом з тим, добре було б прослідкувати як саме ризики нестабільного, непрогнозованого суспільства, впливаючи на сім'ю як соціальну інституцію, знецінюючи і руйнуючи її, формують духовний світ молоді, її національну свідомість, громадянську позицію.

В дослідженні дисертантка здійснює аналіз деяких теоретичних праць З. Баумана, який вперше використав термін «плинна реальність», «гнучке суспільство», доводить, що головною рисою «плинної сучасності» є зміна відносин між простором і часом, тому що влада над територією не має на увазі обов'язкового завоювання простору, панування осілого способу життя, знову проголошуючи кочовий спосіб життя ще одним прогресивним і доступним варіантом для особистості в професії (Бауман, 2008). Характеризуючи постмодерн, Олена Валеріївна зазначає, що постіндустріальне суспільство дарує

кожному індивіду можливість щастя, а людина вибирає індивідуальну модель і спосіб життя. Боротьба суспільства і людини стає непотрібною, замість протиставлення ми можемо говорити про варіант «і це, і те». Суспільство формує індивіда, а індивід формує життя суспільства в процесі реалізації особистісних життєвих стратегій. Зважаючи на вищесказане, доцільно було б приділити увагу парадигмальним основам формування професійної мобільності сучасної української молоді, а саме – світоглядній парадигмі.

Розкриваючи питання соціалізації, соціальної адаптації в контексті постмодерністських теорій розвитку суспільства, дисертантка дещо звужує сферу дослідження такими категоріями, як професія, професійний вибір, професійна соціалізація, професійна мобільність. Вважаю, що розкриття професійної мобільності сучасної молоді через призму таких категорій як соціальний простір і час дало б змогу наочніше презентувати філософські смисли проблеми.

Зауважимо, що вказані недоліки не зменшують об'єктивної цінності, соціальної значущості і позитивної оцінки кваліфікаційного дослідження Сайфудінової О. В., яке є самостійним і показує, що здобувачці властиві високі навички наукової аргументації і дослідницької роботи. Мова і стиль дисертації відповідає вимогам до робіт наукового характеру.

Все вищезазначене дозволяє зробити висновок, що кваліфікаційне наукове дослідження Сайфудінової Олени Валеріївни має не тільки теоретичне, але й практичне значення. Дослідження професійної мобільності молоді в умовах формування гнучкого суспільства у сучасній Україні як інтегрального утворення зумовлює необхідність комплексно-системного вивчення змістової сутності цього феномена та складає наукову новизну та теоретичну значимість даної кваліфікаційної праці.

Список наукових джерел містить літературу останніх років, що вказує на її відповідність сучасним реаліям соціального буття. Матеріал кваліфікаційної роботи відображений у чисельних публікаціях, окремі ідеї неодноразово

обговорювалися на наукових конференціях. Різноманітність та якісні характеристики публікацій демонструють високий професіоналізм і наукову зрілість авторки.

Висновки по розділах (1 – с. 78-82; 2 – с. 142-146; 3 – с. 208-211), а також загальні висновки кваліфікаційної роботи (с. 212-217) відповідають поставленим цілям і відображають досліджувану проблему. Література, що була використана здобувачкою в об'ємі 224 найменувань (з них 9 іноземних) повною мірою відображає проблематику дисертаційного дослідження.

Автореферат відповідає змісту дисертації. Вважаю, що кваліфікаційна робота Сайфудінової Олени Валеріївни «Професійна мобільність молоді в умовах формування гнучкого суспільства в Україні: соціально-філософський аналіз» відповідає чинним вимогам до кандидатських дисертацій, зокрема «Порядку присудження наукових ступенів», затверджених Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. та Наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» № 40 від 12.01.2017 р., а її авторка Сайфудінова Олена Валеріївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук зі спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

Офіційний опонент

доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри дошкільної освіти,
декан факультету дошкільної освіти
та музичного мистецтва

Луцького педагогічного коледжу

Н. В. Іванова

Підписав
Поліщук
з кадрової роботи
Г.В.О. директора

М.В. Луньченко
Н.В. Форбич